

Ласкаво просимо

до електронної бібліотеки Інституту журналістики

Головна || Законодавча база || Навчально-методичні комплекси || Наукові видання
Праці викладачів || Студентські роботи || Різне

Слово і діло

М. П. Кочерган

Олександра Пономарева я вперше побачив у 1962 році, коли приїхав до Києва вступати до аспірантури Інституту мовознавства ім. О. Потебні. Цей білявий юнак вирізнявся з-поміж співробітників інституту веселою вдачею і внутрішньою розкутістю. Він випромінював якусь особливу енергію. Очевидно, володів сильним біополем, під вплив якого неможливо було не потрапити. У спілкуванні з іншими, мені як провінціалу здалося, поведився більше ніж упевнено. Мені подумалося: добре йому, киянинові, за спиною якого стоять впливові родичі (не секрет, що на роботу в Інститут мовознавства з вулиці не брали), бути таким упевненим у собі. Це ж не я із забутого Богом і людьми села, та ще й із Західної України (уже цього було досить, щоб не допустити до столичної аспірантури). Попри те, якась незбагненна сила притягала мене до цієї особистості, і ми з Олексиком (так я його до цього часу називаю) подружили. І тут я раз за разом відкривав для себе досить дивні, як на той час, речі. Виявилось, що він не синок високопосадових осіб, а виходець із простої сім'ї, що, попри блискуче володіння українською мовою, він народився, жив і навчався в Росії (м. Таганрог), де, відомо, українську мову не вивчав. Може, справді має рацію американський мовознавець Ноем Хомський (до речі, виходець із України), коли говорить про те, що дитина народжується з певними мовними структурами (генною пам'яттю) і не навчається мови, а згадує її. Маючи давнє українське коріння, Олесь за велінням записаного в генній пам'яті коду чи за волею Всевишнього їде навчатися в Київський університет ім. Тараса Шевченка, завдячуючи чому Україна придбала не тільки талановитого вченого, а й справжнього патріота, відданого їй сина. А любить Олесь Україну так, що дай Боже, щоб її так любили народжені й виховані тут українці. Нині я добре розумію, що подружили ми, виходець із найбільш східного козацького краю, який тепер опинився в складі Росії, і виходець із найбільш західної області України, саме через однакове співпереживання за долю української мови в тогочасному "Союзе нерушимом республік свободных", де під гучний спів "Я другой такой страны не знаю" гинула українська мова, а з нею українська культура та й загалом український народ.

О. Пономарів - філолог за покликанням. Природа обдарувала його непересічними філологічними здібностями. Навчаючись на російському відділенні в університеті, він самотужки опанував літературну українську мову, причому так, що відчуває, як рідко хто, її найтонші нюанси. Він помічає найменшу фальш в українському слововжитку. Його завжди дратувала мовна неохайність. Складалося враження, що, слухаючи радіо- і телепередачі, виставу в театрі чи навіть співрозмовників, він не стільки вникає у зміст, скільки в мовну форму і фіксує у своїй пам'яті всі мовленнєві огріхи, щоб виявити типові відхилення від норми і причини, що їх породили. Не раз і мені діставалось, як кажуть, на горіхи. Олесь, ні на що не звертаючи уваги, міг виправити мене в присутності інших співрозмовців. Не скажу, що я був у захопленні від того.

Закоханість у слово, природний потяг до мов привів О. Пономарева в студентські роки до групи новогрецької мови, яку вели професор Андрій Білецький та його дружина доцент Тетяна Чернишова. Грецьку мову він опанує так, що згодом його постійно запрошують бути перекладачем для грецьких урядових делегацій, що відвідували Україну. Більше того, О. Пономареву і його однокурсниці Н. Клименко (нині вона очолює кафедру елліністики в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка) ми завдячуємо тому, що поезія нашого великого Кобзаря зазвучала грецькою мовою. Ще студентами О. Пономарів і Н. Клименко за порадою професора А. Білецького зробили підрядковий переклад "Кобзаря" грецькою мовою, який А. Білецький передав групі грецьких поетів, а ті здійснили перший поетичний переклад грецькою мовою, який вийшов друком в Афінах у 1964 році до 150-річчя від дня народження Т. Шевченка. І хоча в О. Пономарева згодом з'являться солідні праці (словники, підручники, посібники, художні переклади з новогрецької та слов'янських мов), вважаю, що ця його праця для України є чи не найвартіснішою, оскільки саме завдяки їй греки познайомилися з Т. Шевченком. Оскільки тут ми торкнулися перекладів, то не можна не сказати, що, крім прозових перекладів, як, наприклад, перекладу роману Стратиса Мірвіліса "Життя в могилі" (К., 1991) в О. Пономарева є чимало майстерно виконаних поетичних перекладів. Як чудово і природно звучить у його перекладі російський романс В. Баснера на слова М. Матусовського "Білі акації". У цьому могли пересвідчитися всі, хто чув цей романс у вокальному виконанні самого О. Пономарева, що неодноразово показувало Українське телебачення.

Про здібного випускника університету, який знає кілька мов і має нахил до наукової роботи, дізнався академік О. С. Мельничук, який і запросив О. Пономарева на роботу в очолюваний ним відділ загального та слов'янського мовознавства, де в той час було розпочато роботу над створенням Етимологічного словника

української мови (на сьогодні опубліковано три томи цього словника). Укладаючи статті словника, О. Пономарів паралельно пише кандидатську дисертацію "Лексика грецького походження в українській мові", яку успішно захищає в 1975 році, а до того в 1973 році з'являється його "Коментарі. Словник імен та назв до перекладу "Іліади" Гомера".

Здавалося б, як для молодого вченого, взято гарний старт і перспективному вченому відкрито зелену вулицю. Однак... (Скільком світлим особистостям це "однак" поламало долю!) Початок такої плідної наукової діяльності О. Пономарева припав на епоху шістдесятників, для яких доля української мови, української культури, української нації та державності стала найдорожчою вартістю.

О. Пономарева як справжнього представника шістдесятників можна було побачити на всіх заходах національно свідомої інтелігенції: на засіданнях Клубу творчої молоді, на вечорах, присвячених репресованим письменникам і діячам української культури, на зборах української свідомої еліти в будинку скульптора І. Гончара, у колонах смолоскипового походу, на прем'єрі кінофільму "Тіні забутих предків" у кінотеатрі "Україна", де В. Стус закликав усіх протестувати проти арештів української інтелігенції, у щорічних акціях біля пам'ятника Т. Шевченку, присвячених дню перевезення тіла Шевченка в Україну.

Для О. Пономарева була тоді й тепер є незаперечною істина, що без української мови не може бути українського народу, тим паче держави. Тому-то так палко він виступав проти пропагованої тоді І. К. Білодідом (директором Інституту мовознавства, в якому О. Пономарів працював) та його прибічниками теорії двомовності в Україні, яку кваліфікували як гармонійну, збалансовану і розцінювали як прогресивне явище. Плоди цієї "гармонійності" пожинаємо до сьогодні: ще десяток років такої гармонії, і наша мова зникла б з лиця землі.

Патріотичні погляди О. Пономарева не могли подобатися тодішній партноменклатурі. Любити Україну, рідну мову, захищати її від загину - це був великий злочин. Не зчиняючи великого галасу (адже й так було вже багато "справ націоналістів"), дирекція інституту пропонує О. Пономареву покинути цю установу "за власним бажанням".

Добре, що О. Пономареву таланило на хороших учителів, які в цій ситуації не забули свого вихованця й подали йому руку допомоги. Професор А. П. Коваль запросила його працювати на очолюваній нею кафедрі стилістики в рідному Олеському університеті. Тривалий час прізвище О. Пономарева зі зрозумілих причин не з'являється на шпальтах газет і журналів, однак учений продовжує інтенсивно працювати і в роки горбачовської перебудови на сторінках газет і журналів з'являються його статті з культури української мови, а згодом такі книжки, як "Норми літературної мови в засобах масової інформації" (К., 1983) та "Словник античної міфології" (у співавторстві; К., 1985, друге видання - 1989).

З перебудовою пов'язані перші легальні виступи свідомих українців за незалежність і створення організацій, що пропагували ідею незалежної держави. Першою такою організацією стала "Просвіта", і одним із її фундаторів був О. Пономарів. Потім створюється "Рух". Ці дві організації провадять надзвичайно велику масову агітаційну роботу. І чи не на кожному мітингу, що провадився "Просвітою" і "Рухом" у Києві, можна було побачити О. Пономарева з блакитно-жовтим прапором у руках. А з трибун не раз звучав його заклик до незалежності. Пам'ятаю, як захоплено розповідав мені Олесь під час мого відрядження до Києва про те, як було піднято український національний прапор перед будинком міськради в липні 1990 року.

Скільки щастя випромінювали його очі, як він радів за киян!

У 1991 році О. Пономарів за сукупністю опублікованих праць захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук: "Проблеми нормативності української мови в засобах масової інформації". Одна за одною виходять друком нові його праці: "Стилістика сучасної української мови" (К., 1992, друге видання - 1993, третє - 2000), "Сучасна українська мова" (співавтор і редактор; К., 1997, друге видання - 2001), "Фонема г та ґ: Словник і коментар" (К., 1997), "Культура слова: Мовностилістичні поради" (К., 1999; друге видання - 2001) та ін. А ще скільки зусиль спрямовує вчений на утвердження нового правопису української мови. Це праця в комісії з питань правопису, виступи в пресі, на радіо і телебаченні з роз'ясненням запропонованих змін у правописі, дискусії на телебаченні з опонентами нового правопису тощо. А ще виступи на різних заходах, присвячених проблемам функціонування української мови.

А ще є основна робота - читання лекцій для студентів-журналістів столичного університету ім. Тараса Шевченка. А ще обов'язки члена редколегії журналу "Пам'ять століть", "Української газети" та газети "Слово Просвіти". А ще рецензування дисертацій в експертній раді ВАК України. А ще... Та хіба все перелічиш, що доводиться робити О. Пономареву. Можна лише дивуватися, як в один день він устигає о сьомій годині ранку дискутувати з приводу нового правопису з академіком М. Поповичем на телебаченні, о десятій годині виступати про культуру мовлення по радіо, а ввечері, як представник "Просвіти", - на Святі української мови в національному лінгвістичному університеті.

Для О. Пономарева життя - це постійний рух, боротьба, повсякденний пошук істини, безупинна праця думки, безперервне перебування у вирі суспільних подій. Такий він уже є доктор філологічних наук, академік АН ВШ України, заслужений журналіст України, професор кафедри мови та стилістики Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, редактор газети "Київський університет", головний редактор "Записок історико-філологічного товариства Андрія Білецького", заступник голови Всеукраїнського товариства "Просвіта", член Української національної комісії з питань правопису та Науково-експертної ради з питань контролю за дотриманням норм української літературної мови при Кабінеті Міністрів України, член Спілки письменників і Спілки журналістів України, голова експертної ради ВАК України Олександр Данилович Пономарів.

Слово і діло. Ці крилаті слова чи не найкоротше і найточніше характеризують зміст цієї Людини.

© Інститут журналістики. Усі права застережені
Посилання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові